COMPONENTE ŞI FUNCŢII ALE «DISCURSULUI REPETAT» ÎN ROMANUL *DIN CALIDOR. O COPILĂRIE BASARABEANĂ* DE PAUL GOMA

MARIA ABRAMCIUC*

Conceptul de «discurs repetat» (Eugeniu Coşeriu) „cuprinde tot ceea ce în vorbirea unei comunităţi se repetă într-o formă mai mult sau mai puţin identică sub formă de discurs deja făcut sau combinare mai mult sau mai puţin fixă, ca fragment lung sau scurt, a «ceea ce s-a spus deja»". Opusă tehnicii libere a discursului, această formă de discurs o constituie, conform teoriei coşeriene, elementele lingvistice non-comutabile: citatele, ca repetare a „unor fragmente de texte – literare sau altele – cunoscute ca atare", proverbele, locuţiunile fixe, formulele de comparaţie şi diferite alte expresii (Coşeriu 2000: 258–259).

Din perspectiva acestui concept, susţinem ideea că textul, în formă de colaj, al romanului *Din calidor* al lui Paul Goma înglobează şi diverse forme ale «discursului repetat», care comportă finalităţi concrete: valorificarea resurselor expresive ale limbii române, abordarea dimensiunii ei diacronice, plasticizarea discursului, redarea atmosferei istorice, individualizarea personajelor, impresionarea lectorului etc. Justificate în ţesătura romanului, aceste forme discursive relevă colaborarea între semne, cele ale textului propriu-zis şi cele care aparţin tradiţiei lingvistice sau culturale a comunităţii româneşti. În planul textului, sintagmele selectate de autor din limbajul uzual implică memoria individuală, dar şi pe cea colectivă. Or, *Din calidor* nu este o simplă scriere autobiografică, ci relevă o problematică complexă, Paul Goma transferându-ne într-un univers unde limbajul devine expresia psihologicului, istoricului, culturalului.

Vom urmări, în continuare, manifestări ale «discursului repetat» în acest roman, menţionând că cele două paliere ale textului, literar şi lingvistic, colaborează impecabil.

* Universitatea de Stat „Alecu Russo", Bălţi, str. Puşkin, nr. 38, Republica Moldova.

ALIL, t. LI, 2011, Bucureşti, p. 77–81

BDD-A1216 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:43 UTC)

Citatul

Asamblat dintr-o serie de povestiri, romanul autobiografic evocă traseul iniţiatic al copilului, dar şi experienţele traumatizante ale maturilor, acumulate într-un timp real, definit prin violenţă şi teroare. Statutul de „exilat absolut, pe care nu-l poate mulţumi nicio patrie şi niciun om” (Simuţ 2007: 5) al lui Paul Goma, care nu şi-a găsit patria nici în România, explică prezenţa accentelor mizantropice în roman. „Anticomunistul neînţeles a devenit un mizantrop incurabil”, opinează Ion Simuţ (Simuţ 2007: 5). Plasat cu preponderenţă în spaţiul basarabean, subiectul romanului gravitează în jurul cuvântului *calidor*, „galeria casei părinteşti din Mana”, „buricul pământului. Osia lumii” (Goma 1990: 7), un spaţiu vizual, de unde copilul contemplă lumea şi se autocontemplă. Mai este şi un univers al memoriei, de întoarcere în timp a maturului pentru reconstruirea unei vârste, cea infantilă, şi a unei lumi reale, traversată de orori.

Element al poeticii textului literar şi procedeu frecvent în construcţia discursului literar, citatul constituie o modalitate de actualizare a unei realităţi, a unei părţi dintr-un discurs străin. Romanul lui Paul Goma abundă în citate, fapt ce relevă raportarea naratorului la un discurs secund, cu care dialoghează, de obicei, în spirit polemic. Observăm că însuşi titlul *Din calidor* conţine un „citat” din vorbirea orală a basarabenilor, unde termenul *coridor* ia forma rusificată *calidor*, ceea ce trimite la ideea de spaţiu lingvistic şi cultural basarabean, la conceptul de „limbă în calitate de cunoaştere tradiţională a unei comunităţi” (Coşeriu 2000: 233). Cuvântul *calidor* implică, deci, un conţinut lingvistic, care, în opinia savantului de la Tübingen, nu este decât „un conţinut al conştiinţei” (Coseriu 1977: 13). Astfel, în acest titlu semnificativ, Paul Goma concentrează întregul mesaj al romanului, din care transpare clar „tentativa de recuperare (sau măcar de regăsire) a inocenţei, a iubirii şi a prieteniei, a solidarităţii umane în faţa suferinţei” (Simuţ 2007: 5).

Tot printr-un citat, mai mult, o formulă aluzivă, Paul Goma îşi defineşte traiectul uman şi artistic. Afirmaţia „Pe mine mama nu m-a trimis: m-a adus pe lume” (Goma 1990: 6) se relevă ca o replică peste timp la versul lui Lucian Blaga „De ce m-ai trimis în lumină, mamă? De ce m-ai trimis?” din poemul *Scrisoare*, opunându-i expresionismului blagian realismul dur. Opoziţia lexicală induce diferenţa de contexte existenţiale între cei doi scriitori: primul abordează misterele lumii, al doilea, într-un alt segment istoric, se confruntă cu agresiunile timpului său.

Ororile istoriei sunt evocate într-un discurs, în care apar transpuşi, în formă de citate, termeni din limbajul epocii, naratorul valorificându-i cu multă abilitate în scopuri ilustrative. Maniera peiorativă este anunţată prin intermediul ghilimelelor. Într-un dialog cu fiul, tatăl naratorului, personaj proeminent în contextul romanului, explicându-i politica de expansiune a Rusiei, citează din „Comunicatul guvernului sovietic”, adresat României la 26 iunie 1940, prin care se cerea retrocedarea Basarabiei:

BDD-A1216 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:43 UTC)

„Dar ia să-mi spui tu mie... (tata a redevenit învăţătorul meu) care a fost *motivaţia* diktatului din 26 iunie ’40, prin care Ruşii cereau «restituirea» Basarabiei?”.

Motivaţia? De pildă:

„unitatea seculară a Basarabiei cu Uniunea Sovietică liberatoare”; „Basarabia populată în principal cu Ucraineni [...]” (Goma 1990: 48).

Relaţionarea discursului romanesc cu cel politic, prin introducerea citatelor din ultimul, devine o modalitate de reactivare a atmosferei istorice, dimensiunea publicistică a textului reliefându-se lesne.

Şi prin intermediul altor citate din limbajul oficializat al noilor autorităţi, naratorul subliniază impactul dramei familiale (arestarea tatălui) asupra conştiinţei copilului:

„Stau în calidorul casei din Mana şi tremur. Pe tata l-*au ridicat*. Ei l-au ridicat, n-am văzut cum anume, dar aşa se vorbeşte în jur. Mama a coborât în sat, să tocmească o sanie – ei, cei care l-au ridicat pe tata, cică i-au spus mamei că la Orhei îl ridică pe tata şi acolo, la Orhei, mama o să aibă dreptul. Să vorbească cu tata. Acolo, dreptul, aici, la noi, nu. Eu, în locul ei, nu i-aş fi crezut. Mama i-a crezut, s-a dus să tocmească sanie pentru dreptul de la Orhei şi pe mine m-a lăsat în grija lui Moş Iacob” (Goma 1990: 51–52).

Observăm că repetarea intenţionată a cuvintelor „au ridicat”, selectat din limbajul timpului, şi „dreptul”, repetat intenţionat cu o evidentă doză de sarcasm, instituie nu doar atmosfera terifiantă a primelor deportări din spaţiul basarabean, ci trimite şi la gravele injustiţii ale sistemului bolşevic, care a început să se impună prin nimicirea intelectualilor. Prin citarea unor semne lingvistice de altădată, lectorul actual este inclus în realitatea concretă a anului 1940.

Proverbul

Funcţia textuală a proverbelor inserate în roman constă în accentuarea unor atitudini, a unor moduri individuale de percepere a lucrurilor, dar şi a firescului sentiment de speranţă în bine a basarabenilor, cu destinele strivite de atâtea injustiţii ale istoriei:

„Stau în calidor, îi aud pe cei doi bărbaţi cogâlţâind dintr-o butelcă. Le aud glasurile: «Poate că tot rău-i spre bine. Poate că nu-i dracu aşa de negru. Poate că cine râde la urmă...» (Moş Iacob, oftând de glumă)” (Goma 1990: 11).

Şi acuzaţiile aduse istoriei ingrate de către Eufimie Goma, naratorul pasajului respectiv, conţin câteva proverbe şi expresii populare româneşti, care exprimă fireasca revoltă a celui care a suportat consecinţele tragice ale arbitrarului:

„Ne place, nu ne place, bem-Gheorghe-agheazmă; jucăm cum ne cântă putoarea de is-to-rie... Când pune ea ochii pe câte un popor, pe câte un grup, pe câte un individ, nu-l mai lasă. Să zici

BDD-A1216 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:43 UTC)

> că te pedepseşte pentru vreo faptă rea?, că există un grăunte de logică – da de unde! Când pune ochii pe tine... ” (Goma 1990: 164).

sau:

> „...pe toţi ne doare, dar nu mai facem atâta caz – apoi noi suntem Români: apa trece, pietrele rămân – să vedem ce-o să rămână peste veacuri, din cei care ne-au lovit, ne-au tot dat în cap: nimic – pe când noi – căci Românul are şapte vieţi (în pieptu-i de aramă); şi oricât l-ar strivi strivitorii, el nu mişcă; astfel supravieţuieşte el, Românul” (Goma 1990: 172).

Observăm că, în regim funcţional, proverbele ca manifestări ale *competenţei idiomatice*, formează unităţi cu segmente din discursul liber, devenind astfel comutabile. Intervenţia naratorului în structura acestor elemente ale «discursului repetat» profilează nu doar un punct de vedere individual, cu raportare la această stare de lucruri, ci exprimă o situaţie generală. Paginile despre condiţia basarabeanului evocă un destin situat implacabil sub semnul nefastului, al maleficului. A te naşte basarabean, ne spune Paul Goma, e un stigmat: istoria, ca o autoritate supremă, le guvernează, oricând şi oriunde, existenţa originarilor de pe acest pământ, căci „putoarea pândeşte, veghează – cum să scape cineva, să treacă prin apă ca gâsca... prin istorie?” (Goma 1990: 164).

În contextul acestor afirmaţii, proverbele utilizate, dovadă a patrimoniului lingvistic activ, pe lângă faptul că sporesc expresivitatea, nuanţează conotaţiile, consună cu mesajul romanului, autorul deplasând accentele de pe autobiografic, individual, pe general. Drama familiei sale devine definitorie pentru întreaga comunitate basarabeană.

În romanul comentat, Paul Goma evită să facă uz doar de expunerea narativizată, care i-ar fi oferit textului o simplă dimensiune evocatoare. Formele de «discurs repetat», pe care le utilizează, în mod echilibrat, lasă impresia de mimetic (cf. noţiunea de «discurs transpus»; Panaitescu 1994: 56), naratorul integrând propriului său discurs, în stil direct sau indirect, termeni sau expresii bine consolidate, familiare vorbitorilor din toate timpurile, dar pe care le abordează cu o anumită doză de libertate, imprimându-le, după caz, flexibilitate. Abordarea formelor «discursului repetat» într-o operă literară îi asigură acesteia mobilitate lingvistică, valoare semantică, iar autorul soluţionează într-un mod fericit problema *limbaj–realitate*, actul lingvistic reprezentând, în fine, existenţa umană.

Într-un interviu, realizat de George Bogdan Ţâra, de la Universitatea din Timişoara, profesorul Eugeniu Coşeriu, explicându-şi punctul de vedere asupra raportului dintre cercetarea sincronică şi cea diacronică în limbă, afirma: „Limba este făcută pentru a fi vorbită mai târziu, pentru a fi realizată în noi acte lingvistice, şi de aceea, spuneam, în funcţionare, se creează ceva nou, în funcţie de virtualităţile şi posibilităţile sistemului sau ale tipului lingvistic, şi acest ceva nou este iarăşi o posibilitate pentru viitor, pentru o vorbire totdeauna viitoare” (Coşeriu 2008: 37).

BDD-A1216 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:43 UTC)

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE

a. Literatură de specialitate

Coşeriu 1977 = Eugenio Coseriu, *El hombre y su lenguaje*, în *El hombre y su lenguaje*, Madrid, Editorial Gredos.

Coşeriu 2000 = Eugeniu Coşeriu, *Lecţii de lingvistică generală*, Chişinău, Editura ARC.

Coşeriu 2008 = Eugeniu Coşeriu, *Am făcut distincţia între* ***sistem*** *şi* ***normă*** *în limbă* (interviu realizat de George Bogdan Ţâra), în „Limba română", nr. 5–6 (155–156), anul XVIII, p. 37.

Simuţ 2007 = Ion Simuţ, *Copilăria unui disident*, în „România literară", nr. 27, 13 iulie, 2007, p. 5.

Panaitescu 1994 = Val. Panaitescu (coord.), *Terminologie poetică şi retorică*, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza".

b. Surse

Goma 1990 = Paul Goma, *Din calidor. O copilărie basarabeană*, Bucureşti, Editura Albatros.

COMPONENTS AND FUNCTIONS OF «REPEATED DISCOURSE» IN THE NOVEL *DIN CALIDOR. O COPILĂRIE BASARABEANĂ* BY PAUL GOMA

ABSTRACT

In our research we have dwelled upon the components and the functions of the «repeated discourse» in the novel *Din calidor. O copilărie basarabeană* ["My Childhood at the Gate of Unrest"] by Paul Goma. The «repeated discourse» includes, according to Eugeniu Coseriu's theory, some quotes, as the repetition of excerpts from well-known texts (literary or otherones), proverbs, set phrases, comparative structures and various expressions. Through the perspective of this concept we hold the idea that the text in the form of a collage in the novel englobes some forms of «repeated discourse», which carries definite finalities: the capitalization of expressive means of the Romanian language, the diachronical approach to the novel, the individualization of the characters, rendering the historical atmosphere, making an impression upon the reader, etc. Justified in the inner structure of the novel, these discursive elements point out the collaboration between the signs of the text itself and the signs that belong to the linguistic or cultural tradition of Bessarabian or Transylvanian community.

Key-words: *discourse, repeated discourse, sign, quote, aphorism, proverb, orality, novel*.

BDD-A1216 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:43 UTC)